

تأثیر مبلغ واقعی اسناد رسمی

و اقدامات قانونی برای مبارزه با جرم پولشویی

سید حسین حسینی نیک^۱

هرچند بررسی ثمن معامله از دیدگاه حقوقی و قانون مدنی جایگاه ویژه‌ای داراست و از ارکان وجودی عقد بیع محسوب می‌شود و حتی اگر مشتری ثمن را در موعد مقرر تأدیه نکند، بایع حق خواهد داشت که بر طبق مقررات راجعه به خیار تأخیر ثمن، معامله را فسخ یا از حاکم، اجبار مشتری را به تأدیه ثمن بخواهد مع الوصف چون مقولات مزبور از دید خاص این تحقیق مختصر منصرف است لذا از همه ویژگی‌های مثبتی که درج قیمت واقعی معاملات اشخاص در اسناد رسمی داراست و از جهات متعددی اعم از نگاه دکترین حقوقی و قانونی و به ویژه نص صریح قرآن مجید و غیره قابل دفاع می‌باشد، درمی‌گذریم و زاویه دید خود را به تأثیر رعایت مبالغ واقعی معاملات اشخاص در ثبت سند یا عدم رعایت آنها صرفاً از جهت اقدامات قانونی که برای مبارزه با جرم پولشویی در قانون مصوب دوم بهمن ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی در این خصوص پیش‌بینی گردیده معطوف می‌داریم.

ابتدا لازم است کلیاتی از قانون مزبور و زمینه‌ها و انگیزه‌های قانونگذار از تدوین و

تصویب این قانون در نظامات حقوقی دنیا و ایران را بیان نماییم.

پولشویی، تطهیر و قانونی جلوه دادن عواید حاصل از رفتارهای مجرمانه می‌باشد و امروزه به دلیل رشد چشمگیر جرایم و اعمال خلاف در سطح جهان، گسترش بسیاری یافته است به طوری که به یکی از معضلات حاد اقتصاد جهانی تبدیل شده و رشد و توسعه اقتصاد جهانی را مورد تهدید قرار داده است به همین دلیل عزم جامعه بین‌المللی بر مبارزه با آن متمرکز شده و تدابیر مختلفی را برای نیل به این امر به کار برده‌اند.

سازمان بین‌المللی مبارزه با پولشویی (FATF) که شامل ۲۹ کشور به همراه اتحادیه اروپا و شورای همکاری خلیج فارس می‌باشد، دستورالعملی را جهت مبارزه با پولشویی تصویب و اعضا را به رعایت مفاد آن ملزم نموده است.

پولشویی در کلی‌ترین تعریف خود عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به هر فعالیتی برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر عواید نامشروع حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به طوری که چنان وانمود شود که این عواید از منابع قانونی سرچشمه گرفته‌اند. واژه پولشویی برای تبیین و تعریف فرایندی به کار می‌رود که در آن پول غیرقانونی یا پول کثیف یا پول سیاه که از فعالیت‌های مجرمانه نظیر قاچاق موادمخدر و اسلحه، قاچاق انسان، رشوه و اخاذی و کلاهبرداری و هرگونه فساد مالی حاصل می‌شود در چرخه‌ای از فعالیت‌ها و معاملات با وارد شدن در یک یا چند مرحله شسته شده و به پول قانونی و تمیز تبدیل می‌شوند. در واقع با این عمل پولشویان و منابع کثیف درآمدی آنها تطهیر می‌شوند.

در تبیین سازوکار پولشویی سه مرحله شناسایی شده است:

در مرحله اول پولشویی که (مکان‌یابی) نامیده می‌شود، پولشویان پول‌های غیرقانونی خود را وارد یک نظام مالی می‌کنند؛ این اقدام بسیار سریع صورت می‌گیرد و طی آن حجم عظیمی از منابع مالی به حساب‌های کوچک‌تر تقسیم می‌شود تا کلان بودن وجوه، سوءظن کمتری را برانگیزاند و یا این که مصروف خرید مجموعه‌ای از ابزارهای پولی (نظیر چک، حواله‌های پولی و...) شود. سپس همه آنها جمع‌آوری و در محل دیگری سپرده‌گذاری می‌شود. قبل از اینکه این پول‌ها وارد چرخه نظام مالی شود، مرحله دوم که

(پنهان کاری) نامیده می‌شود، صورت می‌گیرد. در این مرحله پولشویان مجموعه اقداماتی انجام می‌دهند تا پول خود را تبدیل نموده یا به صندوق‌هایی منتقل کنند که ضمن دور از دسترس بودن، قابل ردیابی نیز نباشد. این وجوه از طریق خرید و فروش ابزارهای سرمایه‌گذاری منتقل می‌شوند و پولشویان با استفاده از حساب‌های متعددی که در بانک‌های مختلف گشایش نموده‌اند، به این کار مبادرت می‌ورزند. در برخی از موارد پولشویان ممکن است شیوه عمل خود را در پس پرده انتقال کالاها و خدمات پنهان سازند. در این صورت اقدام آنها در شکل نامشروع‌تری جلوه‌گر خواهد شد. بعد از اینکه پولشویان مراحل قبلی را با موفقیت به انجام رساندند، پدیده پولشویی وارد سومین مرحله خود می‌شود که (ادغام) نام دارد. در این مرحله آنان پول خود را به صحنه معاملات اقتصادی مشروع و قانونمند وارد می‌کنند و آن را در زمینه خرید املاک و مستغلات، دارایی‌های لوکس و یا سایر سرمایه‌گذاری‌های سودآور به کار می‌گیرند. به طور کلی، گروه‌های تبه‌کار در جستجوی مناطقی هستند که از ریسک کشف و شناسایی کمتری برخوردارند و یا قوانین و برنامه‌های مبارزه با پولشویی در آنجا از قاطعیت بالایی برخوردار نیست زیرا گروه‌های مختلف تمایل دارند بعد از آنکه منافع سرشار و نامشروع خود را تحصیل کردند، مجدداً به نظام‌های مالی با ثبات بازگردند. فعالیت‌های پولشویی می‌تواند در مناطق مختلف جغرافیایی برحسب مرحله‌ای که منابع مورد پولشویی قرار گرفته‌اند، متمرکز شوند. سرانجام در مرحله ادغام پولشویان وجوه حاصله را در کارهای مشروع و قانونی سرمایه‌گذاری می‌کنند و در صورتی که محل مورد نظر از ثبات اقتصادی برخوردار نباشد و یا این که فرصت سرمایه‌گذاری آن محدود باشد، پولشویان سرمایه‌های خود را به مناطق امن‌تری منتقل خواهند نمود.

در ایران نیز با تصویب قانون مبارزه با پولشویی برای اولین بار مقرراتی وضع گردید که هرچند به کلیات موضوع پرداخته لیکن نقطه آغاز و امیدوارکننده‌ای است که بتواند در آینده جوابگوی نیازها و ضرورت‌های جامعه در این خصوص باشد.

به موجب ماده دو قانون اخیرالتصویب مبارزه با پولشویی، جرم پولشویی عبارت است از:

الف) تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب) تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج) اخفاء یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابجایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

و چون با بیشترین جاذبه، تمام کسانی که مرتکب درآمدهای غیرمشروع و غیرقانونی می‌گردند و قصد تبدیل سرمایه خود را دارند بلافاصله به خرید و معاملات املاک و به طور کلی اموال غیرمنقول روی می‌آورند چنانچه مبالغ رقبات مورد معامله آنها با قیمت واقعی ثبت نگردد:

اولاً اجرای این قانون را با کتمان کردن ماهیت واقعی عواید حاصله از انجام معامله با دشواری و مشکل مواجه خواهد کرد و هرچند هنوز آیین‌نامه‌های این قانون به تصویب مراجع ذی‌ربط نرسیده مع‌الوصف از جمله ارگان‌هایی که مورد خطاب و مؤثر در اجرای صحیح و درست این قانون می‌باشند دفاتر اسناد رسمی بوده که به موجب ماده پنج همین قانون موظف به دادن اطلاعات مورد نیاز حسب درخواست شورای عالی مبارزه با پولشویی گردیده‌اند و از آنجایی که به موجب ماده نه این قانون مرتکبین جرم پولشویی علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصل (و اگر موجود نباشد، مثل یا قیمت آن) به جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می‌شوند که باید به حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز گردد و حسب تبصره یک ماده مرقوم چنانچه عواید حاصل به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته باشد، همان اموال ضبط خواهد شد، بنابراین رسیدگی به میزان و مبلغ عواید حاصله از ارتکاب جرم اعم از آنکه مستقیماً یا غیرمستقیماً و با واسطه در قالب یکی از عقود ناقله به

صورت رسمی به نام مرتکب شده باشد از طریق مقام رسیدگی کننده مستلزم استعلام از مبلغ ثمن مورد معامله است که شاید تنها و مطمئن‌ترین راه برای کشف مبلغ واقعی، بهای درج شده در اسناد تنظیمی باشد.

ثانیاً علی‌الاصول سلامت هر فعالیت اقتصادی مستلزم شفافیت آن است و هر اقدامی که برخلاف واقع محقق گردد زمینه را برای زیرزمینی شدن فعالیت‌های پولی و بانکی و تسهیل در ارتکاب جرم پولشویی فراهم می‌کند و این با اصل اساسی بهداشت قضایی که طلایه‌دار آن مقام معظم ریاست محترم قوه قضاییه حضرت آیت‌الله هاشمی شاهرودی بوده و تئوری آن را مطرح و پیگیری نموده‌اند، در مغایرت و تهاافت است و به نظر می‌رسد هرچه شفاف‌سازی در فعالیت‌های اقتصادی مردم بیشتر باشد در پیشگیری از اقدامات سوءکسانی که قصد دارند برخلاف قانون و حق به دارایی خود بیافزایند مؤثر واقع شده و ادله مورد استناد در دعاوی، به دلیل متقن بودن آنها راه را برای تسریع در ختم رسیدگی و اصدار رأی و در نهایت کم شدن از تورم زاید پرونده‌ها، هموار سازد.

ثالثاً با توجه به اینکه با تصویب آیین‌نامه قانون مزبور علی‌الاصول بانک‌ها موظف خواهند شد تا در هنگام تحویل پول‌های کلان از افراد، قبل از وارد کردن این پول‌ها به سیستم بانکی کشور، از منبع و منشأ تحصیل آن تحقیق کرده و پس از اطمینان از اینکه این پول‌ها از راه‌های غیرقانونی تحصیل نشده‌اند آن را وارد سیستم بانکی کنند و همچنین تمام ارگان‌های ذی‌ربط می‌بایست به طور هماهنگ از برنامه مقابله با پولشویی حمایت کنند بنابراین اجرای قوانین مربوط به مسائل پولی و مالی توسط بخش‌های خصوصی و دولتی مستلزم گزارش دهی اشخاص مربوطه از معاملات مالی، شناسایی مشتریان، تدوین استانداردهای نگهداری از سوابق معاملاتی، درج و اعلام دقیق ارزش معاملات انجام شده و نیز ایجاد ابزارهای لازم جهت اجرای دقیق قانون خواهد بود.